

Türkiye'nin NATO Üyelik Sürecinin İç ve Dış Politikadaki Yansımaları

The Reflections of Türkiye's NATO Membership Process on Domestic and Foreign Policy

Ahmet Hamdi GÜNEŞ ^a

Başak ÖZORAL ^b

Öz

NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlamak ve Sovyetler Birliği'nin olası tehditlerine karşı caydırıcı bir güç oluşturmak amacıyla 1949'da kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana sadece savunma odaklı bir yapı olmaktan çıkıp, uluslararası barış ve güvenliği korumaya yönelik daha geniş çaplı operasyonlar üstlenen bir aktöre dönüşmüştür. Türkiye, 1952 yılında NATO'ya üye olarak, ittifak içinde stratejik bir konuma sahip olmuş ve bu üyelik, ülkenin iç ve dış politikasını derinden etkilemiştir. Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, "Türkiye'nin NATO üyeliği iç ve dış politikalarını nasıl etkilemiştir?" şeklindedir. Çalışmada bu soruya yanıt aramak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üyeliği süreci tarihsel açıdan ele alınmış; yazılı kaynaklar, resmi belgeler, akademik çalışmalar ve NATO raporları incelenmiştir. NATO'nun genişleme süreci ve Türkiye'nin bu süreçteki konumu, dış politikadaki yansımalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin NATO içindeki

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Orcid ID: 0009-0005-5750-8870, ahmet.hamdi@hotmail.com.tr

^b Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Orcid ID: 0000-0003-4620-9275, bozoral@ticaret.edu.tr

Bu makaleye atıf için / To cite this article: Güneş, A. H. & Özoral, B. (2025), *Nato Üyelik Sürecinin İç ve Dış Politikadaki Yansımaları*, Toplum ve Kimlik Dergisi, 2(2), 149-176. Doi: 10.5281/zenodo.16540934

Geliş Tarihi (Received): 19.03.2025 / Kabul Tarihi (Accepted): 20.06.2025.

rolü, askeri entegrasyonu, bölgesel stratejik dengeler üzerindeki etkisi, savunma politikaları ve diplomatik ilişkiler açısından analiz edilmiştir. Bununla birlikte, NATO üyeliğinin Türkiye'nin ekonomik kalkınması ve savunma sanayi iş birliklerine olan katkısı da tartışılmıştır. Bu çalışma, Türkiye'nin NATO'daki konumunu çok yönlü bir bakışla ele alarak, üyeliğin ülke politikalarına olan etkilerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, dış politika, güvenlik, strateji, savunma, diplomasi.

Abstract

NATO (North Atlantic Treaty Organization) was established in 1949 with the aim of ensuring the security of Western Europe and forming a deterrent force against potential threats from the Soviet Union in the aftermath of World War II. Since its founding, NATO has evolved from being solely a defense-oriented structure to becoming an actor undertaking broader operations aimed at maintaining international peace and security. Türkiye became a member of NATO in 1952, acquiring a strategic position within the alliance, and this membership has profoundly influenced the country's domestic and foreign policies. The main research question of this study is: "How has Turkey's NATO membership influenced its domestic and foreign policies?" To address this question, a qualitative research method has been adopted. The process of Türkiye's accession to NATO has been examined from a historical perspective; written sources, official documents, academic studies, and NATO reports have been analyzed. NATO's expansion process and Türkiye's position within this framework have been evaluated in the context of foreign policy implications. Furthermore, Türkiye's role within NATO, its military integration, impact on regional strategic balances, defense policies, and diplomatic relations have been analyzed. Additionally, the study discusses the contribution of NATO membership to Türkiye's economic development and cooperation in the defense industry. This study aims to explain the impact of NATO membership on Türkiye's national policies through a multidimensional perspective.

Keywords: NATO, foreign policy, security, strategy, defense, diplomacy.

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan çift kutuplu dünya düzeninde NATO, Batı bloğunun kolektif savunma mekanizması olarak doğmuş ve Soğuk Savaş boyunca bir caydırıcılık unsuru olarak işlev görmüştür. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ittifakın varlık gerekçesi ve misyonu sıkça tartışma konusu olmuş, ancak bu süreçte NATO, genişleyen jeopolitik misyonuyla kendisini dönüştürmeyi başarmıştır. Özellikle doğu bloğu ülkelerinin üyeliği ve "alan dışı operasyonlar" yetkisi, ittifakın küresel bir güvenlik aktörü olarak rolünü pekiştirmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri Sovyetler Birliğinin Ortadoğu ve Avrupa'da yayılmalarına karşı Truman Doktrini ve Marshall Planı ile ekonomik içerikli tedbirler almıştı. Avrupa'yı ekonomik olarak güçlendirme çabası da halen devam eden bir faaliyetti. Fakat 1948 yılındaki Berlin Krizi Amerika'ya ve Batıya Sovyetler Birliği ile iş birliği yapma imkânının kalmadığını Sovyetler Birliğine karşı birlik olarak askeri tedbirler de almanın zamanının geldiğini göstermişti. Sovyetler Birliğinin amacının kalıcı bir dünya barışı olmadığı, komünizmi mümkün olduğu kadar fazla alana yaymak olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine ABD Sovyetler Birliğine karşı Çevreleme (Containment) politikası takip etmeye başladı. Çünkü özellikle 1948 yılı şubat ayındaki Çekoslovak darbesi Batı dünyasında Sovyetler Birliğine karşı askeri tedbirler alınmasını bunun için de birlik oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. Batı'da bu bilinç uyanmıştı. ABD ise Sovyetler Birliğinin yayılmasını sona erdirmek için sıkı tedbirler almaya karar vermişti. Tam da bu maksatla 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik İttifakı-NATO kuruldu. NATO bu tedbirlerin içinde en etkili olanıdır (Armaoğlu, 2010). Türkiye, NATO'ya 1952 yılında üye olarak ittifakın bir parçası olmuş ve hem Soğuk Savaş boyunca hem de sonrasında Akdeniz'den Orta Doğu'ya uzanan coğrafyada stratejik önemini korumuştur. Türkiye'nin NATO üyeliği, yalnızca askeri güvenlik ekseninde değerlendirilmemeli, aynı zamanda ülkenin uluslararası sistemdeki yerini şekillendiren bir unsur olarak ele alınmalıdır. Türkiye'nin NATO üyeliği, ülkenin ulusal güvenlik stratejilerini belirleyen temel unsurlardan biri olmuş, dış politikada Batı dünyasıyla olan ilişkilerini güçlendirmiştir. NATO'nun sunduğu savunma şemsiyesi, Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği karşısında daha güçlü bir pozisyon almasını sağlamıştır. NATO üyeliği Türkiye açısından sadece bir güvenlik paktına dâhil olma süreci değildir; aynı

zamanda Batı ile ekonomik, siyasi ve diplomatik entegrasyonu güçlendiren bir hamle olmuştur.

Türkiye'nin NATO üyeliği, Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ile güçlü bir ittifak geliştirmesine olanak sağlamış, bu bağlamda NATO üyeliği ekonomik yardımlar, askeri modernizasyon ve uluslararası iş birlikleri açısından ülkeye geniş bir alan açmıştır. NATO'nun genişleme süreci ve Türkiye'nin bu ittifak içindeki rolü, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı dinamikler kazanmış ve Türkiye, NATO'nun bölgesel krizlerde daha aktif bir aktör olmasına katkı sunmuştur. Türkiye'nin NATO üyeliği, 20. yüzyılın ortasında, ülkenin güvenlik stratejisinde ve dış ilişkilerinde köklü değişimlere neden olmuştur. 1952 yılında resmi olarak ittifaka katılan Türkiye, Batı'nın savunma hattının önemli bir parçası haline gelmiş ve Soğuk Savaş sürecinde Sovyetler Birliği'ne karşı stratejik bir tampon bölge olarak kabul edilmiştir. NATO üyeliği, Türkiye'nin uluslararası düzeydeki askeri ve siyasi etkisini artırırken, aynı zamanda ülkenin modernleşme ve güvenlik politikalarını da şekillendirmiştir. Bu çalışma, Türkiye'nin NATO üyeliğinin tarihsel boyutlarını ele alarak, hem iç hem de dış politika üzerindeki etkilerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Mevcut konumu ve gelecekteki olası senaryolar üzerinde durularak Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, ülkenin güvenlik anlayışını ve bölgesel güç dengelerini nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından kritik bir unsur olarak ele alınacaktır (Armaoğlu, 2010).

2. NATO

2.1. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Nasıl Kuruldu?

1919'da Komünist Enternasyonal (Komintern) kurulmuş ve amacı dünya devrimini gerçekleştirmek olarak açıklanmıştı. Ancak komünist hareket büyük ölçüde SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ile sınırlı kaldı. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, bloklar arasındaki rekabetin artmasıyla yeni kurumlara ihtiyaç doğdu. Bu kapsamda, Eylül 1947'de Polonya'da, Macaristan, Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya, Polonya, İtalya, Fransa ve SSCB'deki komünist parti temsilcileriyle Komünist Enformasyon Bürosu (Kominform) kuruldu. Kominform, Avrupa'daki komünist parti faaliyetlerini bir merkezden koordine etmeyi amaçlıyordu (Shea, 2016). Batı bloğunda yaşanan ekonomik ve siyasi iş birliği hareketlerine paralel olarak, Sovyetler Birliği de Doğu Avrupa üzerindeki etkisini pekiştirmek için benzer adımlar attı. Bu çerçevede, Ocak 1949'da Macaristan, Bulgaristan, SSCB, Romanya, Polonya ve Çekoslovakya arasında COMECON (Karşılıklı Ekonomik

Yardımlaşma Konseyi) kuruldu. 1955-60 döneminde Sovyetler, ortak bir ekonomik model oluşturmaya çalıştı ve 1963'te COMECON'a bağlı Uluslararası Ekonomik İş Birliği Bankası kuruldu. Ancak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, 28 Haziran 1991'de COMECON feshedildi (Shea, 2016).

İkinci Dünya Savaşı sonrası en önemli gelişmelerden biri Berlin kriziydi. ABD'nin Monroe Doktrininden vazgeçerek Avrupa'nın güvenliğini üstlenmesi, Sovyetlerin planlarını sekteye uğrattı. Almanya gibi Berlin de dört işgal bölgesine ayrılmıştı ve Batılı devletlerin Berlin'e ulaşabilmesi için Sovyet işgal bölgesinden geçmesi gerekiyordu. Sovyetler için en büyük sorun, kendi işgal bölgeleri içinde Batılılar tarafından demokratik bir rejimin ve liberal bir ekonomik sistemin uygulanmasıydı. Bu durum, Sovyetleri Batı Berlin'den Batılıları çıkarmak için harekete geçirdi (Mfa, 2019). Bu süreçte, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarına karşı Avrupa'da güvenlik önlemleri alınmaya başlandı. 17 Mart 1948'de Belçika, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Brüksel Antlaşması ile Batı Avrupa Savunma Örgütü kuruldu. Ancak, Avrupa'nın güvenliği için ABD'nin de sürece dahil olması gerektiği görüldü. Bu nedenle, ABD ve Kanada ile yapılan görüşmeler sonucunda, 4 Nisan 1949'da Washington Antlaşması imzalanarak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuruldu (Turan, 1971). Washington Antlaşması, 12 üye ülke tarafından imzalanmış ve 14 maddeden oluşmuştur. Antlaşmanın temel amacı, üye devletlerin kolektif savunmasını sağlamaktır. NATO'nun ana hedefleri, Kuzey Atlantik bölgesinde istikrarı ve güvenliği sağlamak, BM yasaları doğrultusunda kolektif savunmayı hayata geçirmek ve üye devletler arasında iş birliğini güçlendirmektir.

NATO'nun en önemli maddelerinden biri olan 5. madde, bir üye ülkeye yapılan saldırının tüm üyelere yapılmış sayılacağını ve ortak savunma mekanizmasının devreye gireceğini belirtiyordu (NATO, 2008). Soğuk Savaş boyunca NATO, caydırıcılık ve savunma, güvenlik ve dayanışma ekseninde politikalar izledi. NATO'nun Soğuk Savaş dönemi politikaları, caydırıcılık esasına dayanıyordu. Örgütün ilk resmi stratejik konsepti 6 Ocak 1950'de yayımlandı ve saldırı durumunda kuvvet kullanımına öncelik verileceği vurgulandı. 1952'de kabul edilen ikinci stratejik konsept ise savunma planlarını her türlü silahla karşılık verebilecek şekilde genişletti (Ereker, 2019). NATO, sadece askeri bir ittifak olmanın ötesinde, üyeleri arasında stratejik bir birliktelik de sağlamaktadır. Örgüt, ortak değerler, çıkarlar ve güvenlik kaygıları çerçevesinde bir araya gelen devletler arasında siyasi bir

diyalog platformu olarak da işlev görmektedir. Soğuk Savaş boyunca devlet merkezli ve caydırıcılık odaklı politikalar benimseyen NATO, günümüzde de bu misyonunu sürdürmektedir (NATO 2030, 2020). Böylelikle NATO, dışarıdan yani Doğu Bloğu'ndan gelebilecek her türlü saldırıya karşı kendini korumaya odaklanmıştır. Mayıs 1956'da "üç akil adam"dan, "askeri olmayan alanlarda NATO iş birliğinin geliştirilmesi ve genişletilmesi ile Atlantik toplumu içinde daha geniş bir birlik oluşturulmasının yolları konusunda Kuzey Atlantik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmaları" istenmiştir. Üç akil adam raporlarında, NATO'nun barışı sağlamadaki rolünün, üye ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik iş birliğinin yakınlığına bağlı olduğunu vurgulamışlardır. Örgütün üye devletler arasındaki anlaşmazlıklarda arabulucu rolü üstlenebileceği ve uzun vadeli sürdürülebilirliği için kamu desteğinin kritik olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, üye devletler arasında bilimsel ve teknolojik iş birliğini geliştirmek ve teknoloji ile "know-how" transferini teşvik etmek amacıyla bir program başlatmışlardır. Günümüzde bu program, Barış ve Güvenlik için Bilim Programı adı altında devam etmektedir (Shea, 2016). 1957 yılında Sovyetlerin Sputnik Füzesini uzaya fırlatmasıyla NATO, üçüncü stratejik konseptini yayımlamış ve askeri politikasında "kitlese karşılık stratejisini" uygulamaya koymuştur (Ereker, 2019). Sovyetlerin teknolojik üstünlüğü hem ABD'yi hem de NATO'yu endişelendirmiştir. 1957'de Sputnik'in fırlatılması, teknolojik üstünlüğün stratejik ve askeri açıdan belirleyici bir faktör olduğunu göstermiştir.

3. Türkiye'nin NATO Üyeliğine Giden Yolda İç Politik Dinamikler

Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olması, sadece uluslararası stratejik dengelerle değil, aynı zamanda iç politik dinamiklerle de şekillenmiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Batı ittifakına katılma süreci, siyasi istikrar, ekonomik reformlar, askerî ve sivil bürokrasinin yönelimi gibi içsel faktörlerden etkilenmiştir. Türkiye, daha Kuzey Atlantik (NATO) Antlaşmasına yönelik hazırlıklar devam ederken bu oluşumun üyesi olmak istediğini bildirdi. Fakat toplantıya davet edilmedi. Buna rağmen Brüksel Antlaşmasının imzalanması Türkiye'de büyük bir sevince yol açmıştı. Hükümet ve halk Avrupa'nın savunulması için böyle bir antlaşmanın gerekliliğine iyice inanmıştı. Türkiye yeni kurulacak örgüte girmek istediğini sık sık dile getirmesine rağmen Kuzey Atlantik Örgütüne kabul edilmedi (Armaoğlu, 2010). Türkiye her ne kadar NATO üyesi olarak kabul edilmemiş olsa da daha ikinci dünya savaşı bitmeden ABD ile yakınlaşmaya da başlamıştı. Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmak istemesi o günkü şartlarda çok normaldi, hatta bir zorunluluktan. Fakat ABD de Türkiye'ye ilgi duymaya başlamıştı. Öncelikle ABD Türkiye'nin bir Sovyet uydusu olmasını istemiyordu (Oral, 2004).

3.1. Türkiye'nin Soğuk Savaş Dönemindeki Konumu ve NATO'ya Katılım Süreci

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünya iki kutuplu bir yapıya bürünmüş ve Türkiye, jeopolitik konumu itibariyle Batı bloğu için stratejik bir ülke haline gelmiştir (Hale, 2000). Savaş boyunca tarafsız kalan Türkiye, savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerinde hak talep etmesi ve doğu sınırlarında revizyon istemesi nedeniyle Batı bloğuna yönelmeye başlamıştır (Güçlü, 2002). Sovyetler Birliği'nin genişleme politikaları ve Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı talep etmesi, Türk hükümetini güvenlik kaygıları nedeniyle Batı ile yakınlaşmaya itmiştir. Bu çerçevede, ABD ile askeri iş birliğini artırmaya yönelik adımlar atılmıştır. 1947'de Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye sağlanan ekonomik ve askeri yardımlar, Batı ile ilişkileri pekiştirmiştir (Deringil, 1999). Türkiye, NATO üyeliğini ulusal güvenliği açısından bir gereklilik olarak görmüştür.

Başbakan Hasan Saka, 1948'de Türkiye'nin ABD ile askeri bir ittifak içinde olması gerektiğini vurgulamış, ancak bu çabalar başlangıçta sonuçsuz kalmıştır. Türkiye, NATO'ya ilk üyelik başvurusunu 11 Mayıs 1950'de yapmıştır. Ancak bu süreçte Türkiye'de çok partili sisteme geçilmiş ve iktidar değişmiştir. Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle NATO üyeliği süreci daha aktif bir diplomasiyle yürütülmüştür (Armaoğlu, 2010). DP hükümeti, NATO üyeliğini Türkiye'nin güvenliği ve uluslararası konumunu güçlendirecek bir adım olarak görmüştür. Bu doğrultuda, 1950'de Kore Savaşı'na asker gönderme kararı alınmıştır. Türkiye'nin Kore Savaşı'ndaki rolü, Batı'ya olan bağlılığını kanıtlamış ve NATO üyeliği sürecini hızlandırmıştır (Ahmad, 1993). Kore'ye gönderilen Türk tugayının başarısı, Türkiye'nin NATO içindeki güvenilirliğini artırmış ve 1952'de Yunanistan ile birlikte NATO'ya üye olmasını sağlamıştır.

NATO üyeliği, Türkiye'nin güvenlik politikalarında ve iç siyasi yapısında önemli değişimlere neden olmuştur. Savunma harcamaları artmış, askerî ve sivil bürokrasinin etkisi güçlenmiştir. Bunun yanı sıra, Batı ile entegrasyon çabaları hız kazanmış, ekonomik ve toplumsal değişimler başlamıştır. Demokrat Parti, NATO üyeliğini sadece askeri bir ittifak olarak değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Türkiye, Marshall Planı çerçevesinde aldığı yardımları artırarak altyapı ve sanayi yatırımlarını hızlandırmıştır (Keyder, 1987). Ancak NATO üyeliği iç politikada tartışmalara yol açmıştır. DP'nin Batı yanlısı politikaları, muhalefet tarafından eleştirilmiş, CHP ve bazı sol gruplar Türkiye'nin ABD'ye bağımlı hale geldiğini öne sürmüştür (Karpat, 2001). NATO üyeliği, Türk Silahlı

Kuvvetleri içinde de reformları beraberinde getirmiş, ordunun modernizasyon sürecini hızlandırmış ve ABD ile askeri iş birliğini artırmıştır (Uslu, 2003). Bu süreç, Türk ordusunun Batılı standartlara uyum sağlamasına katkı sunarken, aynı zamanda ordunun siyaset üzerindeki etkisini artırmıştır (Zürcher, 2004). Ekonomik açıdan, NATO üyeliği Türkiye'nin Batılı ekonomik kurumlarla daha yakın iş birliği yapmasını sağlamış, Batı menşeli kalkınma modellerini benimsemesine zemin hazırlamıştır (Çavdar, 2004). Ancak muhalefet partileri, NATO üyeliğinin Türkiye'nin bağımsız dış politika yürütme kapasitesini sınırladığını savunmuştur (Ahmad, 1993). Özellikle sol kesimler ve entelektüel çevreler, NATO'nun Türkiye'yi Batı'nın çıkarlarına bağımlı hale getirdiğini ileri sürmüştür (Karpas, 2001). Türkiye'nin NATO'ya katılım süreci, güvenlik, ekonomik kalkınma ve uluslararası entegrasyon açısından önemli etkiler yaratmıştır. NATO üyeliği, Türkiye'yi Batı bloğunun önemli bir parçası haline getirirken, iç politikada çeşitli tartışmalara da yol açmıştır. Türkiye'nin Batı ile entegrasyonu, NATO üyeliği sonrası hızlanmış, ancak aynı zamanda bağımsız dış politika tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

3. 2. İç Politik İstikrar, Bürokratik Yapı ve Askerî Dengenin NATO Kararına Etkisi

Türkiye'nin NATO'ya katılım süreci, sadece dış politik konjoktörle değil, iç politik istikrarın korunması, bürokratik yapılanmanın yönelimi ve askerî dengenin durumu ile de yakından ilişkili olmuştur. NATO üyeliği, hükümetin iç politikadaki pozisyonunu güçlendirmiş, ancak aynı zamanda askerî bürokrasi ile sivil yönetim arasındaki dengeleri yeniden şekillendirmiştir (Uslu, 2003). 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'de iç politik istikrar sağlanmış gibi görünse de, muhalefetin ve askerî çevrelerin DP'nin Batı yanlısı politikalarına yönelik çekinceleri mevcut hale gelmişti (Zürcher, 2004).

Ordu, geleneksel olarak devletin bekasını koruyan bir yapı olarak, dış politikada Sovyet tehdidine karşı Batı ittifakına katılmayı desteklemiştir. Ancak, DP'nin NATO'ya giriş sürecinde attığı adımlar, ordu içinde bazı kesimler tarafından dikkatle izlenmiştir (Deringil, 1999). Türk Silahlı Kuvvetleri, NATO üyeliğini destekleyen en önemli kurumlardan biri olmuş ve ordu içinde Batı ile iş birliği yönünde reformlar gerçekleştirilmiştir. NATO üyeliği, Türkiye'de orduyu modernize etme sürecini hızlandırmış ve ABD ile yapılan askeri yardımları artırmıştır (Hale, 2000). NATO üyeliği ile birlikte Türk ordusu, Amerikan askerî eğitim doktrinlerine uyum sağlamak üzere yeniden yapılandırılmış, modern silah sistemleri ile donatılmış ve askeri hiyerarşide NATO standartlarına uygun değişiklikler yapılmıştır (Güçlü, 2002). Sivil bürokrasi açısından NATO üyeliği, dış politik karar alma mekanizmalarını ve

devletin işleyiş biçimini değiştiren bir unsur olmuştur. NATO'ya katılım sürecinde Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı gibi kurumlar, Batı ile daha yoğun bir diplomasi trafiği yürütmeye başlamıştır (Karpas, 2001). Özellikle Dışişleri Bakanlığı içinde NATO üyeliğine yönelik olumlu bir hava hâkim olmuş, ancak bazı geleneksel bürokratik çevreler Türkiye'nin tam anlamıyla Batı'ya bağımlı hale geleceği yönünde çekinceler dile getirmiştir (Ahmad, 1993). İç politik istikrar açısından NATO üyeliği, DP'nin hükümet içindeki konumunu güçlendiren bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. DP, NATO üyeliğini bir başarı olarak lanse etmiş ve kamuoyuna Batı dünyasıyla entegrasyonun Türkiye için ekonomik ve güvenlik açısından büyük faydalar sağlayacağını duyurmuştur (Çavdar, 2004). Ancak, bu süreçte muhalefet partileri ve özellikle sol kesimler, NATO'ya üyeliğin Türkiye'yi emperyalist güçlerin bir aracı haline getireceği endişesiyle eleştirilerde bulunmuşlardır (Keyder, 1987). NATO üyeliğinin askerî-sivil ilişkiler üzerindeki etkileri uzun vadede daha belirgin hale gelmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru DP ile ordu arasındaki ilişkilerde gerilimler yaşanmış ve NATO'nun Türkiye'deki askerî varlığı bu gerilimleri artıran bir faktör olmuştur. 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin sebeplerinden biri olarak DP hükümetinin NATO üyeliği çerçevesinde Batı ile kurduğu yakın ilişkilere yönelik eleştiriler de gösterilmiştir (Uslu, 2003).

3.3. Ekonomik Politikalar, Marshall Planı ve Batı ile Entegrasyon

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği, sadece askerî ve diplomatik faktörlerle değil, aynı zamanda ekonomik gelişmelerle de yakından ilişkiliydi. 1947'de ABD tarafından açıklanan Marshall Planı, Avrupa'nın savaş sonrası ekonomik kalkınmasını desteklemek amacıyla hazırlanmış ve Türkiye bu programdan faydalanan ülkeler arasında yer almıştır (Deringil, 1999). Marshall yardımları, Türkiye'nin Batı bloğu ile entegrasyon sürecini hızlandırmış ve NATO üyeliğinin ekonomik temelini oluşturmuştur. Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye yapılan ekonomik yardımlar, tarımsal ve sanayi sektörlerinde modernleşmeyi teşvik etti. Türkiye, ABD'den gelen yardımlarla birlikte tarım sektöründe makineleşmeye başlamış, ulaşım altyapısını geliştirmiş ve sanayi yatırımlarına yönelmiştir (Keyder, 1987). Özellikle kırsal kesimde traktörleşme, üretimin artmasına katkı sağlarken, bu durum Demokrat Parti'nin (DP) kırsal seçmen desteğini artırmasına da yardımcı olmuştur (Karpas, 2001). Marshall yardımları, NATO üyeliği sürecinde Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamak açısından kritik bir rol oynamıştır. Batılı müttefiklerin desteğiyle gerçekleştirilen altyapı projeleri, kara yollarının

genişletilmesi, enerji sektörüne yapılan yatırımlar ve sanayi üretimindeki artış, Türkiye’yi Batı bloğunun ekonomik sistemine entegre etmiştir (Çavdar, 2004). Ancak, bu süreçte Türkiye’nin dış borçları artmış ve ekonomi, Batı’dan gelen finansal yardımlara bağımlı hale gelmiştir (Ahmad, 1993). NATO üyeliğiyle birlikte Türkiye, Batılı ekonomik kurumlarla daha yakın ilişkiler kurmuş, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlarla finansal anlaşmalara yönelmiştir. Türkiye’nin bu kurumlarla olan işbirliği, iç politikada liberal ekonomik politikaların benimsenmesini hızlandırmış ve özel sektör yatırımlarını teşvik etmiştir (Zürcher, 2004). Ancak, ithalata dayalı sanayileşme modeli ve dış borçlanmaya dayalı büyüme stratejisi, ilerleyen yıllarda ekonomik kırılganlıklara neden olmuştur (Uslu, 2003). Marshall Planı’nın ve NATO üyeliğinin ekonomik etkileri sadece büyüme ve altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türkiye’nin ticaret politikalarını da değiştirmiştir. 1950’lerden itibaren Türkiye, Batı pazarlarıyla daha entegre bir hale gelmiş ve ithalatını büyük ölçüde ABD ve Batı Avrupa’dan yapmaya başlamıştır (Deringil, 1999). Bu durum, Türkiye’nin ekonomik bağımsızlık tartışmalarını da beraberinde getirmiş ve NATO üyeliği, ekonomik bağımlılığın bir uzantısı olarak eleştirilmiştir. Muhalefet ve bazı entelektüel çevreler, Türkiye’nin NATO üyeliğinin ekonomik boyutunu eleştirerek, Marshall yardımlarının ve dış borçlanmanın uzun vadede ülkenin ekonomik bağımsızlığını zayıflattığını savunmuştur (Keyder, 1987). Özellikle sol kesimler, Batı bloğuna ekonomik entegrasyonun Türkiye’yi Batı sermayesine bağımlı hale getirdiğini ve yerli sanayinin gelişimini sekteye uğrattığını öne sürmüşlerdir (Çavdar, 2004).

3.4. Muhalefet, Halkın Görüşleri ve Toplumsal Tepkiler

Türkiye’nin NATO’ya katılım süreci, iç politikada çeşitli kesimlerden farklı tepkiler almıştır. Hükümetin NATO üyeliğini olumlu bir gelişme olarak sunmasına rağmen, muhalefet ve bazı toplumsal kesimler bu kararı farklı açılardan değerlendirmiştir. Muhalefetin tepkisi büyük ölçüde dış politika tercihleri, ekonomik bağımlılık ve ulusal egemenlik çerçevesinde şekillenmiştir.

3.4.1. Muhalefet Partileri ve NATO Karşıtlığı

Muhalefet partileri, özellikle Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), NATO üyeliğini desteklemekle birlikte, DP hükümetinin dış politika tercihlerine yönelik eleştirilerde bulunmuştur (Karpaz, 2001). CHP’nin bazı üyeleri, Türkiye’nin NATO’ya katılımıyla birlikte ABD’ye aşırı bağımlı hale geldiğini ve ulusal güvenlik kararlarında yeterli bağımsızlığa sahip olamayacağını ileri

sürmüştür (Ahmad, 1993). Özellikle ekonomik yardımların ve askerî desteğin uzun vadede Türkiye'nin iç politikasını yönlendiren bir faktör haline gelebileceği yönündeki endişeler dile getirilmiştir (Keyder, 1987).

3.4.2. Sol ve Anti-Emperyalist Çevrelerin Tepkisi

Sol siyaset ve entelektüel çevreler, NATO üyeliğini Türkiye'nin emperyalist güçlerin bir parçası haline gelmesi olarak yorumlamıştır (Çavdar, 2004). Sol görüşlü akademisyenler ve gazeteciler, Türkiye'nin NATO aracılığıyla ABD'nin küresel stratejilerinin bir parçası haline getirildiğini ve ülkenin askeri üsler aracılığıyla Batı'nın çıkarlarına hizmet ettiğini savunmuşlardır (Zürcher, 2004). Bu süreçte özellikle sendikalar ve sosyalist partiler NATO'ya karşı düzenlenen mitinglerde aktif rol almışlardır.

3.4.3. Halkın Görüşleri ve Kamuoyu Tepkileri

Halkın NATO üyeliğine yönelik tepkileri, farklı sınıfsal ve ideolojik bakış açılarına göre değişiklik göstermiştir. Kırsal kesimde yaşayan halkın büyük bir kısmı, NATO üyeliğini Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına ve güvenliğine katkı sağlayacak bir adım olarak görmüştür. NATO üyeliği ile birlikte ABD ve Avrupa'dan gelecek ekonomik yardımların, kalkınma projelerine destek vereceği algısı yaygındı (Deringil, 1999). Buna karşın, kentli aydınlar, üniversite öğrencileri ve entelektüel çevreler arasında NATO üyeliği bazı kaygılar doğurmuştur. 1950'lerin sonlarına doğru, ABD ile ilişkilerin artması ve Türkiye'de Amerikan üslerinin kurulması, halkın bir kesiminde bağımsızlık ve egemenlik konusunda soru işaretleri yaratmıştır (Uslu, 2003). Bu süreçte bazı protesto gösterileri ve muhalif hareketler ortaya çıkmış, özellikle öğrenci hareketleri NATO karşıtı kampanyalar düzenlemiştir.

3.5. NATO Üyeliğinin İç Politika Üzerindeki Etkileri ve Sonuçları

Türkiye'nin NATO üyeliği, iç politika üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmış ve hem hükümetin yönetim anlayışını hem de asker-sivil ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. NATO üyeliği, Türkiye'nin Batı dünyasına entegrasyonunu hızlandırmış, ancak aynı zamanda iç politikadaki çeşitli dinamikleri de değiştirmiştir (Ahmad, 1993).

3.5.1. Askerî-Sivil İlişkiler ve Ordu Üzerindeki Etkiler

NATO üyeliği sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) yapısı ve misyonu önemli ölçüde değişmiştir. NATO'nun Türkiye'deki varlığı, askerî eğitim sisteminin Batılı standartlara uyarlanmasını sağlamış ve TSK, ABD başta olmak üzere NATO üyesi ülkelerle daha yakın iş birliği geliştirmiştir (Hale, 2000). Ancak bu durum, ilerleyen yıllarda ordunun siyaset üzerindeki etkisinin artmasına yol açmıştır. Özellikle 27 Mayıs 1960 askeri darbesinde, NATO çerçevesinde modernize edilen ordunun iç politikaya müdahalesi, NATO üyeliğinin dolaylı bir sonucu olarak değerlendirilmiştir (Zürcher, 2004).

3.5.2. İç Politika ve Hükümetin Güçlenmesi

DP hükümeti, NATO üyeliğini iç politikada büyük bir başarı olarak sunmuş ve bu süreçte Batı ile olan ilişkilerini iç siyasette meşruiyet kaynağı olarak kullanmıştır (Karpas, 2001). NATO üyeliği, DP'nin dış politikadaki etkinliğini artırmış ve iç siyasetteki pozisyonunu güçlendirmiştir. Ancak bu durum, zamanla muhalefet partileri ve basın tarafından eleştirilmiş, DP'nin otoriter eğilimler göstermesine neden olmuştur (Uslu, 2003).

3.5.2. Ekonomik ve Sosyal Sonuçlar

NATO üyeliği sonrası Türkiye, Batılı ekonomik kurumlarla daha yakın ilişkiler geliştirmiş ve sanayi yatırımları ile askeri harcamaları artırmıştır (Deringil, 1999). Ancak, bu süreçte artan dış borçlanma ve ithalat bağımlılığı, ilerleyen yıllarda ekonomik krizlere zemin hazırlamıştır (Keyder, 1987). Türkiye'de NATO süreciyle birlikte kapitalist ekonomik sistemin daha belirgin hale gelmesi, işçi hareketleri ve sendikal hareketlerin de gelişmesine neden olmuştur (Çavdar, 2004).

4. Türkiye'nin NATO Üyeliğine Giden Yolda Dış Politik Dinamikler

Türkiye'nin NATO üyeliği süreci, küresel ve bölgesel gelişmelerin doğrudan etkisi altında şekillenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye, jeostratejik konumu nedeniyle büyük güçlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle ABD ve SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş rekabeti, Türkiye'nin dış politikasını Batı'ya yönlendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur (Hale, 2000).

4.1.Kore Savaşı ve ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya Dahil Etme Politikası

ABD, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarına karşı bir denge unsuru oluşturmak amacıyla Türkiye'yi Batı ittifakı içinde görmek istemiştir. 1947'de ilan edilen Truman Doktrini, ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a ekonomik ve askerî destek sağlayarak bu ülkeleri Sovyet tehdidine karşı koruma altına almasını öngörmüştür (Deringil, 1999). Truman Doktrini ile başlayan bu süreç, 1948'de Marshall Planı'nın devreye girmesiyle Türkiye'nin Batı ile ekonomik ve askerî entegrasyonunu hızlandırmıştır (Keyder, 1987). ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya dahil etme stratejisi, sadece Sovyet tehdidine karşı bir önlem olarak değil, aynı zamanda Orta Doğu ve Akdeniz'de Batı'nın nüfuzunu genişletme politikası çerçevesinde değerlendirilmiştir. ABD, Türkiye'nin NATO üyeliğiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin güney sınırlarını çevreleme ve Doğu Akdeniz'de güvenliği sağlama amacı taşımaktaydı (Hale, 2000). Bu doğrultuda, ABD yönetimi, Türkiye'ye askerî ve ekonomik yardımları artırarak NATO üyeliği için zemin hazırlamıştır (Karpas, 2001). Türkiye'ye Yapılan Askerî ve Ekonomik Yardımlar ABD, Türkiye'nin NATO üyeliğini sağlamlaştırmak amacıyla 1950'lerin başında büyük çaplı askerî yardımlarda bulundu. 1951'de Mutual Defense Assistance Act (Karşılıklı Savunma Yardımı Yasası) kapsamında Türkiye'ye büyük miktarda silah ve askeri ekipman sağlandı (Deringil, 1999). Türkiye, bu yardımlarla ordusunu modernize etmeye başlamış ve NATO'nun askeri standartlarına uyum sağlamak için reformlar gerçekleştirmiştir (Uslu, 2003). Ekonomik yardımlar da NATO sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Türkiye, Marshall Planı kapsamında aldığı ekonomik destekle altyapısını geliştirmiş, sanayi yatırımlarını artırmış ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmıştır (Keyder, 1987). Bu süreçte, Türkiye'de sanayi yatırımları ve ulaşım altyapısı Batı ile daha entegre hale gelmiş, Batılı sermaye akışı ülkenin ekonomik büyümesini desteklemiştir (Çavdar, 2004). Japonya'nın mağlup edilmesiyle birlikte Komünizm ile yönetilen Çin Asya'da büyük bir güç kazanmıştır. Üstelik Batılıların Uzakdoğu'da NATO gibi herhangi bir ittifak sistemi de yoktu. Fakat Amerika'nın Güney Kore'de bulunması Rusya ve Çin'i rahatsız eden iki husustu ve en sonunda savaşla sonuçlandı. Mayıs 1945 ayında ABD ile Sovyet Rusya arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma kapsamında Kore, Sovyetler Birliği, İngiltere, Çin ve ABD olmak üzere dört devlet tarafından vesayet altına alınmıştır. Daha 1945 Temmuz'unda toplanan Potsdam Konferansında Kore 38. Paralel sınır olacak şekilde ikiye ayrılmıştı.

38'inci paralelin kuzeyi Rusya'nın güneyi ise ABD askerî harekât bölgesi kabul edilmiştir. Amerika'nın Hiroshima ve Nagasaki'ye attığı iki adet atom bombasından sonra Japonya'ya Sovyetler birliği de savaş ilan etti. Sovyetler Birliği askerleri Kuzey Kore'ye girerek 38. Paralele ilerlediler ve durdular. Böylece Kore yarımadasının kuzey tarafı Sovyet işgali altına girmiş, güney tarafı da ABD işgali altına girmiş ve yarımada ikiye bölünmüştür. ABD, Sovyetler Birliği ve Birleşmiş Milletlerin çabalarına rağmen kuzey ve güney diye bölünen Kore'nin birleşmesi mümkün olmadı. Bunun üzerine Amerika'nın liderliğinde Güney Kore'de seçim yapıldı ve 10 Mayıs 1948'de Güney Kore Cumhuriyeti resmen kuruldu. 9 Eylül 1948'de Kuzey Kore'de de Sovyetler Birliği öncülüğünde Kore Halk Cumhuriyeti kuruldu (Oral, 2004). Doğu-Batı, Sovyet-ABD çekişmesinin bir sonucu olarak ve Sovyetler Birliğinin isteği üzerine 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore kuvvetleri erken saatlerde Güney Kore istikametinde taarruza geçti. Kuzey Kore kuvvetlerinin bu saldırısı sonucunda ABD konuyu birleşmiş milletlere taşıyarak Birleşmiş Milletleri harekete geçirdi. BM Güvenlik Konseyi, 27 Haziran 1950'de üye devletleri saldırının durdurulması için "her türlü yardımda" bulunmaya çağırdı. Çağrıya on yedi devlet olumlu cevap verdi. BM Güvenlik Konseyi, BM Antlaşmasına dayanarak, Güney Kore'ye yardıma göndermek üzere, çeşitli devletlerin askerlerinin birleşmesiyle oluşturulan, bunun yanında asıl yükü Amerika'nın yüklendiği bir Birleşmiş Milletler Kuvveti oluşturdu. Türkiye BM gücüne bir tugay büyüklüğünde askeri birlik gönderdi. 8 Temmuz'da General Mac Arthur Kore'deki BM Kuvvetleri Başkomutanlığına getirildi. 15 Eylül'de ise Mac Arthur'un planladığı Incheon (İnçon) çıkarması uygulandı. 20 Ekim'de Pyongyang (Kuzey Kore'nin Başkenti) BM kuvvetleri tarafından ele geçirildi. Ancak Çin Halk Cumhuriyeti kuvvetleri Kuzey Kore ile birleşerek karşı saldırıya geçtiler ve BM Kuvvetlerini geri püskürttüler. Güney Kore'nin başkenti Seul da düştü. Bunun üzerine başkomutanlığa General Matthew Bunker Ridgway getirildi (Shea, 2016). Türkiye, savaşın bu aşamasında çağrıldı. BM'nin çağrısına olumlu yanıt vererek uluslararası güce katılmaya karar veren Türk Hükümeti 18 Temmuz 1950'de bir araya gelerek Kore'ye asker gönderme kararını aldılar. Köreye asker gönderme kararı Adnan Menderes'in Yalova'da bulunan yazlık evinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut'un da bulunduğu üçlü toplantıda alındı. Kabine toplantısı üç dört gün sonra yapıldı. Sonunda Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasında bir tugayın Kore'ye gönderilmesine karar verildi.

Menderes Hükümetinin bu kararı kamuoyunda büyük bir sürprizle karşılandı ve yurttaki büyük yankılar uyandırdı. Bu karara gösterilen ilk tepkiler olumlu ve coşkuluydu. Hatta bu karar değişik görüşleri savunan tüm basın organları tarafından desteklendi. Neredeyse bütün basın

yayın organları Türkiye'nin ABD ile birlikte Kore'ye asker göndermesini ABD ile yakınlaşma olarak değerlendirdi ve son derece isabetli buldular. Kore Savaşı ve NATO üyeliğine giden yol ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya dâhil etme politikası, Türkiye'nin 1950'de Kore Savaşı'na asker göndermesiyle hızlanmıştır. Türkiye, NATO üyeliğine olan bağlılığını kanıtlamak amacıyla Kore'ye bir tugay göndererek ABD'nin güvenini kazanmıştır (Ahmad, 1993). Kore Savaşı'nda gösterdiği üstün performans, Türkiye'nin Batı bloğu içindeki yerini pekiştirmiş ve NATO üyeliği sürecini hızlandırmıştır (Zürcher, 2004). Kore savaşı Türkiye için meyvesini vermişti. 15 Mayıs 1951 tarihinde ABD, NATO üyelerine Yunanistan'ın ve Türkiye'nin NATO üyeliğine kabul edilmesini teklif etti. ABD tarafından böyle bir karar alınması Türkiye'nin ısrarla yaptığı girişimler sebebiyle değil, dünyada değişen yeni şartların koşullarının ABD'ye verdiği kaygı nedeniyle olmuştur. ABD'nin ısrarlı isteği sonucu 21 Eylül 1951 tarihinde, Türkiye ve Yunanistan NATO Konseyi tarafından NATO üyeliğine davet edildi. Türkiye'nin NATO üyeliği Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 18 Şubat 1952 tarihinde bir karar ile kabul edildi. Türkiye sonunda, 1952 yılında, pek çok kurucu üyenin muhalefetine rağmen, ABD'nin de güçlü ve kararlı desteğiyle Kore Savaşı'ndaki aktif rolü sonucunda, Türkiye NATO'ya üye olmuştur (Oral, 2004). ABD'nin Türkiye'ye yönelik politikalarının sonuçları ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya dâhil etme politikası, uzun vadede Türkiye'nin dış ve iç politikasını önemli ölçüde şekillendirmiştir. Türkiye'nin ABD ile yakınlaşması, Batılı askeri ve ekonomik sistemlerle entegrasyonunu hızlandırmış ancak aynı zamanda ABD'ye olan bağımlılığı artırmıştır (Keyder, 1987). Bu süreçte Türkiye, NATO'nun güvenlik şemsiyesi altına girerken, iç politikada Batı yanlısı reformlar hız kazanmış, ancak ekonomik bağımlılık ve dış borçlanma gibi sorunlar da ortaya çıkmıştır (Çavdar, 2004). ABD'nin Türkiye'yi NATO'ya dahil etme politikası, Soğuk Savaş'ın en önemli diplomatik hamlelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin NATO üyeliği, sadece askeri güvenlik açısından değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi dönüşümler açısından da derin etkiler yaratmıştır (Ahmad, 1993). Bu süreçte ABD-Türkiye ilişkileri, NATO üyeliği çerçevesinde kurulan stratejik ortaklık doğrultusunda gelişmiş, ancak ilerleyen yıllarda Türkiye'nin bağımsız dış politika arayışlarıyla zaman zaman gerilimler yaşanmıştır (Zürcher, 2004).

4.2. Sovyetler Birliği'nin Türkiye Üzerindeki Baskısı

Türkiye'nin NATO'ya katılım sürecini hızlandıran en önemli dış politika unsurlarından biri, Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki baskıları olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Sovyetler Birliği, Türkiye'den stratejik tavizler talep ederek Ankara yönetimi üzerinde yoğun bir diplomatik baskı kurmaya çalışmıştır (Güçlü, 2002). Boğazlar Meselesi ve Sovyet Talepleri 1945 yılında Sovyetler Birliği, Türkiye'den Boğazlar üzerinde ortak denetim talep etmiş ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin revize edilmesini istemiştir (Deringil, 1999). Sovyetler, Karadeniz'den Akdeniz'e çıkışlarını garanti altına almak için Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki kontrolünü paylaşmasını talep etmiş, ancak Türkiye bu öneriyi reddetmiştir (Zürcher, 2004). Bu talepler, Türkiye'de büyük bir ulusal güvenlik endişesi yaratmış ve Ankara'yı Batı'ya daha fazla yakınlaştırmıştır. Türkiye, Sovyetler'in bu talebini, ülkenin egemenliğine yönelik doğrudan bir tehdit olarak görmüş ve bu süreçte ABD ile diplomatik ilişkilerini güçlendirme yoluna gitmiştir (Hale, 2000). Boğazlar üzerindeki baskı, Türkiye'nin Batı bloğuna katılma yönünde karar almasını hızlandıran önemli faktörlerden biri olmuştur (Karpat, 2001). Doğu Sınırındaki Talepler ve Sovyet Yayılmacılığı Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki baskıları sadece Boğazlar meselesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda doğu sınırları üzerinde de taleplerde bulunmuştur. 1945'te SSCB, Türkiye'ye resmi olarak başvurarak Kars ve Ardahan'ın Sovyetler Birliği'ne bırakılmasını istemiştir (Ahmad, 1993). Sovyetler, bu bölgelerin Birinci Dünya Savaşı öncesinde Çarlık Rusyası'na ait olduğunu iddia ederek, Türkiye'nin toprak tavizleri vermesi gerektiğini savunmuştur (Güçlü, 2002). Bu talepler, Türkiye içinde büyük bir ulusal tepkiye yol açmış ve halk arasında Sovyet karşıtı bir kamuoyu oluşmasına neden olmuştur. Türkiye hükümeti, bu talepleri kesin bir şekilde reddetmiş ve SSCB'nin genişleme politikalarına karşı Batı dünyasıyla daha yakın ilişkiler kurma yolunu seçmiştir (Keyder, 1987). ABD'nin Desteği ve Türkiye'nin Batı'ya Yakınlaşması Sovyetler Birliği'nin artan baskıları karşısında Türkiye, ABD'nin desteğini aramaya başlamış ve bu süreç Truman Doktrini'nin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1947'de ABD Başkanı Harry Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yönelik Sovyet baskılarını dengelemek amacıyla Truman Doktrini'ni ilan etmiş ve Türkiye'ye ekonomik ve askerî yardım sağlamaya başlamıştır (Deringil, 1999). Truman Doktrini, Türkiye'nin NATO üyeliği sürecinde kritik bir dönüm noktası olmuş ve Sovyetler karşısında Türkiye'nin Batı ittifakına yönelmesini hızlandırmıştır (Hale, 2000). ABD'nin desteği ile Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı daha kararlı bir duruş sergileyebilmiş ve NATO üyeliğine giden süreçte güvenlik garantileri elde etmiştir. Türkiye, Truman Doktrini ve Marshall Planı sayesinde Batı ittifakı

içinde güvenilir bir ortak olarak konumlandırılmış ve Sovyet tehdidine karşı Batı'nın doğu sınırında güçlü bir savunma hattı oluşturulmuştur (Karpas, 2001). Sovyet Baskısının NATO Üyeliğine Etkisi Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki baskıları, Türkiye'nin NATO üyeliğine giden süreci doğrudan etkilemiş ve Ankara'nın Batı bloğuna yönelmesini hızlandırmıştır. Boğazlar üzerindeki denetim talepleri, doğu sınırlarında toprak iddiaları ve Sovyet yayılcılığı, Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmış ve ABD ile stratejik iş birliğini kaçınılmaz hale getirmiştir (Zürcher, 2004). Sovyet tehdidi, Türkiye'nin NATO üyeliğine olan ihtiyacını artıran temel faktörlerden biri olmuştur. Türkiye, bu süreçte Batı bloğu ile ilişkilerini güçlendirmiş, Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında sağlanan yardımlarla askeri ve ekonomik kapasitesini artırarak NATO'ya katılım sürecini hızlandırmıştır (Hale, 2000). Sovyet baskılarının Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olduğu ve NATO üyeliğinin bu tehditler karşısında kaçınılmaz hale geldiği görülmektedir (Deringil, 1999).

4.3. Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'nin NATO Üyeliğine Bakış

Türkiye'nin NATO üyeliği sürecinde Avrupa ülkelerinin tutumu, karar alma mekanizmasını doğrudan etkilemiştir. Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin NATO üyeliğine dair başlangıçta çeşitli çekinceler taşısa da, Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılımı ve Soğuk Savaş bağlamında Batı bloğunun genişlemesinin stratejik faydaları bu ülkelerin kararlarını şekillendirdi (Deringil, 1999). İngiltere'nin Stratejik Yaklaşımı, Türkiye'nin NATO üyeliğini Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de Sovyet etkisini dengelemek açısından önemli bir fırsat olarak gördü (Hale, 2000). İngiltere'nin Soğuk Savaş dönemindeki dış politikası, Batı'nın savunma hattını güçlendirmeye yönelikti ve Türkiye'nin NATO üyeliği, bu politikanın bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca, İngiltere, Türkiye'nin NATO'ya katılımının Avrupa'nın güvenliğini artıracaklarını savunarak süreci destekledi (Karpas, 2001). Fransa'nın Çekinceleri ve Sonraki Desteği, Türkiye'nin NATO'ya katılımına başlangıçta daha temkinli yaklaşmıştı. Fransa Türkiye'nin Avrupa güvenlik sistemine olan katkısının sınırlı olup olmayacağına ve NATO'nun genişlemesinin Sovyetler ile doğrudan bir çatışma riskini artırıp artırmayacağına odaklanmıştı (Ahmad, 1993). Ancak, Türkiye'nin Kore Savaşı'nda gösterdiği askeri başarı ve Batı bloğuna olan bağlılığı, Fransa'nın desteğini kazanmasına etkisi oldu (Zürcher, 2004). Bununla birlikte, Fransa, NATO içerisinde özellikle Avrupa'nın askeri karar mekanizması üzerindeki etkisini artırmaya çalıştığı için, Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda belirli

koşullar öne sürdü. Fransa, NATO'nun genişlemesiyle birlikte kendi stratejik konumunun zayıflayabileceği endişesiyle Türkiye'nin üyeliğini bazı ek müzakerelerle destekledi (Deringil, 1999). Batı Almanya ve Türkiye'nin NATO Üyeliği Batı Almanya, Soğuk Savaş'ın başlangıcında NATO'ya üye olmamasına rağmen, Türkiye'nin NATO'ya katılımını destekleyen ülkelerden biri olmuştur. Almanya'nın bölünmüş olduğu bu dönemde, Batı Almanya, Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin NATO'ya katılımını savunmuş ve özellikle askeri kapasitesinin NATO'ya katkı sağlayacağını öne sürmüştür (Hale, 2000). Batı Almanya için Türkiye'nin NATO'ya dahil olması, SSCB'ye karşı oluşturulan savunma hattının genişlemesi anlamına geliyordu ve bu durum, Batı Avrupa güvenliği açısından avantaj olarak değerlendirilmiştir (Karpas, 2001). İskandinav Ülkeleri ve Türkiye'nin NATO'ya Katılımı İskandinav ülkeleri, özellikle Norveç ve Danimarka, NATO'nun genişlemesi konusunda başlangıçta daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olması, Kuzey Avrupa'nın savunma stratejisini doğrudan etkilemese de, İskandinav ülkeleri Türkiye'nin askeri kapasitesinin ittifaka katkı sağlayacağını kabul etmişlerdir (Uslu, 2003). Bununla birlikte, İskandinav ülkeleri, NATO'nun genişlemesinin Sovyetler ile olan gerginliği artırabileceği kaygısını dile getirmiştir (Ahmad, 1993). Avrupa'nın Türkiye'nin NATO Üyeliğine Bakışı Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda farklı tutumlar sergilemiştir. İngiltere ve Batı Almanya, Türkiye'nin NATO'ya dahil olmasını güçlü bir şekilde desteklerken, Fransa ve İskandinav ülkeleri başlangıçta daha temkinli bir yaklaşım benimsemiştir. Türkiye'nin Kore Savaşı'na aktif katılımı ve Batı'ya olan bağlılığı, Avrupa ülkelerinin Türkiye'nin NATO üyeliğini kabul etmesinde belirleyici bir faktör olmuştur (Deringil, 1999). Türkiye'nin NATO üyeliği, Avrupa güvenlik sistemine entegre olmasını sağlamış ve Batı bloğu içinde daha güçlü bir konuma gelmesine neden olmuştur. Avrupa ülkelerinin Türkiye'nin üyeliğine bakışı, Soğuk Savaş koşullarında değişkenlik gösterse de, sonuç olarak Türkiye'nin NATO'ya katılımı Batı'nın Sovyetler karşısındaki stratejik planının bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Hale, 2000).

4.4. Bölgesel Faktörler ve Türkiye'nin NATO'ya Katılımı

Türkiye'nin NATO'ya katılım süreci, sadece küresel güçlerin politikalarıyla değil, aynı zamanda bölgesel gelişmeler ve Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkileriyle de şekilleniyordu. Türkiye'nin içinde bulunduğu Orta Doğu ve Balkanlar, Soğuk Savaş döneminde jeopolitik önemi yüksek bölgeler arasında yer alırken, bu bölgelerdeki güvenlik dengeleri açısından stratejik bir aktör olmuştur. (Erhan, 2009). Orta Doğu'daki Gelişmeler ve Türkiye'nin Stratejik

Konumu Soğuk Savaş'ın başlangıç yıllarında Orta Doğu, büyük güçlerin nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. Sovyetler Birliği, bölgede sosyalist ve komünist akımları destekleyerek Batı bloğuna karşı alternatif bir etki yaratmaya çalışmıştır. Türkiye, Orta Doğu'da Sovyet etkisinin artmasını önlemek ve Batı yanlısı rejimlerin güçlenmesini desteklemek amacıyla NATO'ya üyeliği bir güvenlik garantisi olarak görmüştür (Gönlübol, 1996). Mısır ve Suriye gibi bazı Orta Doğu ülkeleri Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurarken, Türkiye bu süreçte Batı ittifakı içinde yer alarak bölgedeki dengeleri dengeleyici bir rol üstlenmiştir. ABD ve İngiltere, Türkiye'yi Orta Doğu'da bir denge unsuru olarak görmüş ve bölgedeki Batı çıkarlarını korumak için Türkiye'nin NATO'ya katılımını desteklemiştir (Ünal, 2012). Balkanlar ve Türkiye'nin NATO'ya Katılımındaki Rolü Balkanlar, Türkiye'nin NATO üyeliği sürecinde önemli bir bölge olmuştur. Yugoslavya, Arnavutluk ve Bulgaristan gibi ülkeler, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Sovyet nüfuzu altına girerken, Yunanistan ve Türkiye, Batı'nın Sovyet yayılmasını durdurma stratejisinin bir parçası haline gelmiştir (Criss, 1997). NATO'nun güneydoğu kanadının güçlendirilmesi için Türkiye'nin üyeliği kritik görülmüş, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte NATO'ya katılımı Balkanlar'daki Batı ittifakını güçlendirmiştir (Erhan, 2009). Ayrıca, Yunanistan ile Türkiye arasındaki tarihsel rekabete rağmen, her iki ülkenin NATO'ya katılımı ortak bir savunma konsepti çerçevesinde değerlendirilmiş ve Balkanlar'daki istikrarın sağlanmasına yönelik bir adım olarak görülmüştür. Ancak, ilerleyen yıllarda Kıbrıs meselesi ve Ege Denizi'ndeki anlaşmazlıklar, NATO içinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde zaman zaman gerilimlere yol açmıştır (Harris, 2006). Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve NATO'ya Katılım Süreci Türkiye, NATO üyeliği sürecinde sadece Orta Doğu ve Balkanlar ile değil, aynı zamanda Kafkasya'daki gelişmelerle de ilgilenmiştir. Sovyetler Birliği'nin Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan üzerindeki kontrolü, Türkiye'nin doğu sınırlarında büyük bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır (Oran, 2010). Türkiye, NATO üyeliği ile bu tehdidi dengelemek istemiş ve Batı'nın desteğiyle doğu sınırlarını güvence altına almayı amaçlamıştır (Criss, 1997). Ayrıca, Kafkasya'da etnik ve dini faktörler de Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren unsurlar olmuştur. Türkiye, Müslüman Kafkas halkları ile tarihsel bağlarını koruyarak Sovyet etkisini sınırlamak istemiş, ancak SSCB'nin bölgedeki güçlü varlığı nedeniyle doğrudan müdahaleden kaçınmıştır (Ünal, 2012). Bölgesel Dinamiklerin NATO Üyeliğine Etkisi Türkiye'nin NATO üyeliği sürecinde bölgesel faktörler büyük bir rol oynamıştır. Orta Doğu'daki Sovyet etkisine karşı Batı'nın desteklediği bir denge unsuru olarak konumlanması, Balkanlar'da NATO'nun güneydoğu kanadını güçlendirmesi ve Kafkasya'daki güvenlik kaygıları, Türkiye'nin NATO'ya üye olma

ihtiyacını artıran başlıca bölgesel etkenler olmuştur (Gönlübol, 1996). Türkiye'nin NATO üyeliği sadece küresel güç dengeleri çerçevesinde değil, bölgesel güvenlik kaygıları ve diplomatik ilişkiler doğrultusunda da şekillenmiştir. NATO'ya katılımı ile Batı güvenlik sistemine entegre olurken, aynı zamanda bölgesel güvenlik ortamında kritik bir rol üstlenmiştir (Oran, 2010). Türkiye'nin NATO'ya katılımı, sadece Uluslararası Dengelere Etkisi değil, bölgesel dengeleri ve aynı zamanda küresel jeopolitik dengeleri de değiştirmiştir. NATO'nun genişlemesi, Batı bloğunun Sovyetler Birliği karşısında daha güçlü bir savunma hattı oluşturmasını sağlamış ve Türkiye, bu süreçte kritik bir konum kazanmıştır (Gönlübol, 1996). Türkiye'nin NATO üyesi olması, Soğuk Savaş boyunca Batı'nın doğu sınırında önemli bir caydırıcı güç oluşturmuş ve Sovyet yayılmacılığına karşı güçlü bir cephe yaratmıştır (Oran, 2010). Türkiye'nin NATO üyeliğinde dış politik faktörler belirleyici olmuştur. ABD'nin stratejik politikaları, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik baskıları, Avrupa ülkelerinin NATO'nun genişlemesine bakışı ve bölgesel dinamikler, Türkiye'nin NATO üyeliğine giden süreci şekillendirmiştir. Türkiye, NATO'ya katılarak hem güvenlik garantisi elde etmiş hem de Batı dünyasıyla ekonomik ve siyasi entegrasyonunu güçlendirmiştir (Ünal, 2012). Türkiye'nin NATO üyeliği sadece bir güvenlik ittifakı kararı değil, aynı zamanda küresel jeopolitik denklemler içinde şekillenen bir süreç olmuştur. Türkiye, NATO'nun stratejik planlarında kilit bir müttefik haline gelirken, aynı zamanda Batı bloğuna entegrasyon sürecini tamamlamıştır (Erhan, 2009). Türkiye'nin NATO üyeliği, Soğuk Savaş döneminin en önemli jeopolitik gelişmelerinden biri olarak değerlendirilmekte ve Türkiye'nin dış politikasındaki Batı yanlısı yönelimin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir (Criss, 1997).

5. NATO'nun Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Konumu

NATO'nun genişleme süreci, Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar uluslararası güvenlik ve ittifak ilişkilerini şekillendiren önemli bir dinamik olmuştur. NATO'nun genişlemesi, Avrupa-Atlantik güvenliğini sağlamak ve Batı ittifakını güçlendirmek amacıyla yürütülen bir strateji olarak değerlendirilirken, Türkiye bu süreçte önemli bir aktör olarak konumlanmıştır. Türkiye, NATO'nun ilk genişleme dalgasında yer alarak örgütün doğuya genişlemesinin temel taşlarından biri olmuş ve NATO'nun güvenlik mimarisinde stratejik bir konum elde etmiştir (Smith, 2019). Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Genişleme Stratejisi NATO, 1949 yılında on iki kurucu ülke ile kurulmuş ve temel amacı Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engellemek olmuştur (Kaplan, 2018). 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan'ın

NATO'ya katılımı, örgütün ilk genişleme dalgası olarak kabul edilmiş ve bu süreç, NATO'nun Akdeniz'deki güvenliğini sağlamlaştıran kritik bir adım olmuştur (Zürcher, 2004). Türkiye, Sovyet tehdidine karşı NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturmuş ve Batı savunma sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Hale, 2000). Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye'nin Rolü 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması, genişleme politikasını yeniden şekillendirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, NATO'nun genişlemesi, Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 1999 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti NATO'ya katılmıştır (Smith, 2019). Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde aktif bir politika izlemiş ve özellikle Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde Batı'nın güvenlik politikalarının bir uzantısı olarak hareket etmiştir (Larrabee, 2003). Türkiye'nin Stratejik Konumu ve NATO İçindeki Rolü Türkiye, NATO'nun güneydoğu kanadında kilit bir müttefik olarak konumlanmaktadır. Jeopolitik konumu gereği Türkiye, hem Avrupa hem de Orta Doğu ile bağlantılı bir güvenlik ekseninde yer almakta olup, bu durum NATO için vazgeçilmez bir avantaj sağlamaktadır (Hale, 2000). Türkiye'nin sahip olduğu jeostratejik konum, özellikle Soğuk Savaş ve sonrasında NATO'nun genişleme sürecinde ittifak için önemli bir güvenlik tamponu olarak değerlendirilmiştir (Criss, 1997). Jeopolitik Konum ve Stratejik Önemi Türkiye, Asya, Avrupa ve Orta Doğu'nun kesişim noktasında yer alarak NATO'nun savunma stratejileri için kilit bir ülke konumundadır (Erhan, 2009). Türkiye'nin doğusunda Kafkaslar ve İran, güneyinde Orta Doğu ve batısında Avrupa ile çevrili olması, NATO'nun hem Rusya'ya karşı oluşturduğu savunma hattı hem de Orta Doğu'daki istikrarsızlıklara karşı aldığı önlemler açısından kritik bir bölgesel aktör olmasını sağlamıştır (Ünal, 2012). Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye, NATO'nun Sovyetler Birliği'ne karşı oluşturduğu savunma stratejisinin önemli bir parçası olmuştur. Türkiye'de konuşlanan NATO üsleri ve ABD ile yapılan askeri işbirliği, Türkiye'nin NATO içindeki rolünü pekiştirmiştir (Larrabee, 2003). Soğuk Savaş sonrası dönemde de Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde doğuya yönelik güvenlik politikalarında aktif bir rol üstlenmiştir (Gönlübol, 1996). Askeri ve Güvenlik İşbirliği Türkiye, NATO içindeki askeri yükümlülüklerini yerine getirme konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. NATO'nun farklı operasyonlarında görev alan Türk Silahlı Kuvvetleri, özellikle Balkanlar, Afganistan ve Orta Doğu'daki misyonlara aktif olarak katılmıştır (Smith, 2019). 1990'lı yıllarda Bosna-Hersek ve Kosova'daki NATO operasyonlarına destek veren Türkiye, 2000'li yıllarda Afganistan'daki NATO operasyonlarına da önemli katkılar sağlamıştır (Hale, 2000). Türkiye ayrıca,

NATO'nun füze savunma sistemlerine ev sahipliği yaparak ittifakın stratejik savunma kapasitelerini güçlendirmiştir.

Malatya'daki Kürecik Radar Üssü, NATO'nun füze savunma kalkanının önemli bir parçası olarak konumlandırılmış ve ittifakın güvenliğine doğrudan katkı sağlamaktadır (Criss, 1997). Bu üs, NATO'nun Orta Doğu'dan gelebilecek olası tehditleri erken tespit etmesini sağlayan kritik bir unsurdur (Erhan, 2009). Enerji Güvenliği ve Türkiye'nin NATO İçindeki Rolü Türkiye, NATO'nun enerji güvenliği politikaları açısından da kritik bir rol üstlenmektedir. Avrupa'ya enerji tedarikinde önemli geçiş noktalarından biri olan Türkiye, NATO'nun enerji güvenliği stratejileri kapsamında Batı'nın enerji arz güvenliğine katkıda bulunmaktadır (Ünal, 2012). Türkiye, Hazar Havzası ve Orta Doğu'daki enerji kaynaklarının Batı'ya ulaştırılmasında stratejik bir transit ülke olarak NATO'nun enerji politikalarının merkezinde yer almaktadır (Larrabee, 2003). Bölgesel Krizlerde Türkiye'nin NATO Politikası Türkiye, NATO içinde özellikle Orta Doğu'daki krizler konusunda farklı bir politika izlemektedir. NATO'nun Orta Doğu'daki askeri angajmanlarına yönelik zaman zaman çekinceler taşıyan Türkiye, bölgedeki krizlerde daha diplomatik çözümler önermekte ve askeri müdahalelerin sınırlı olması gerektiğini savunmaktadır (Gönlübol, 1996). Bununla birlikte, NATO'nun terörle mücadele politikalarında Türkiye, özellikle Suriye'deki tehditlere karşı ittifakın daha aktif bir rol almasını talep etmiştir (Erhan, 2009). Özellikle Suriye iç savaşı sürecinde Türkiye, NATO'dan daha fazla destek beklemiş ve ittifakın Türkiye'nin güvenlik taleplerine yeterince yanıt vermediğini öne sürmüştür (Smith, 2019). Türkiye'nin NATO içindeki bu konumu, müttefikleriyle zaman zaman anlaşmazlıklar yaşamasına neden olmuş, ancak Türkiye yine de ittifak içindeki yerini koruyarak NATO'nun bölgesel güvenlik politikalarına katkıda bulunmaya devam etmiştir (Hale, 2000). Türkiye'nin NATO İçindeki Geleceği Türkiye'nin NATO içindeki rolü, jeopolitik konumu, askeri katkıları, enerji güvenliği politikalarındaki stratejik önemi ve bölgesel krizlerdeki pozisyonu ile şekillenmektedir. Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde önemli bir aktör olmuş ve ittifak içindeki konumunu sürekli olarak güçlendirme yoluna gitmiştir (Criss, 1997). Ancak Türkiye'nin NATO içindeki müttefikleriyle zaman zaman yaşadığı anlaşmazlıklar, ittifak içindeki etkinliğini belirleyen faktörlerden biri olmuştur (Larrabee, 2003). NATO'nun Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Karşılaştığı Zorluklar Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde hem askeri hem de siyasi açılardan çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, NATO'nun doğruya doğru genişlemesini destekleyen ülkelerden biri olmasına rağmen, bazı üyelik

süreçlerinde yaşanan politik çekişmeler ve bölgesel krizler Türkiye'nin ittifak içindeki pozisyonunu zaman zaman zorlaştırmıştır (Erhan, 2009).

5.1. NATO'nun Yeni Üyeleriyle İlişkiler

NATO'nun genişleme süreci, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin üyelik süreçleriyle birlikte Türkiye için bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve sonrasında Baltık devletlerinin NATO'ya dahil edilmesi, ittifak içindeki dengeleri değiştirirken, Türkiye'nin stratejik önemi zaman zaman tartışmaya açılmıştır (Criss, 1997). Bu süreçte, Türkiye'nin NATO içindeki askeri ve siyasi ağırlığını koruma çabaları, özellikle Batılı müttefiklerle yürütülen müzakerelerde zorluklar yaratmıştır (Larrabee, 2003).

5.2. NATO ve Avrupa Birliği Arasındaki Uyumsuzluk

NATO'nun genişlemesi ile Avrupa Birliği'nin genişleme politikaları arasındaki uyumsuzluk, Türkiye açısından önemli bir sorun teşkil etmiştir. Türkiye, NATO içinde önemli bir müttefik olmasına rağmen, Avrupa Birliği'ne tam üye olmaması nedeniyle bazı askeri ve güvenlik politikalarına tam anlamıyla entegre olamamıştır (Hale, 2000). Özellikle 2000'li yıllarda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (ESDP) çerçevesinde Türkiye'nin AB ile olan askeri işbirliği kısıtlanmış ve bu durum NATO içindeki pozisyonunu zorlamıştır (Ünal, 2012).

5.3. Türkiye'nin Savunma Sanayii ve NATO ile İlişkileri

Türkiye, NATO üyeliği sürecinde savunma sanayisini geliştirme yönünde önemli adımlar atmasına rağmen, NATO'nun silah tedarik politikaları ve ittifak içindeki ülkelerle yaşanan teknoloji transferi anlaşmazlıkları nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır (Erhan, 2009). Özellikle 2015 sonrası dönemde Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemlerini satın alması, NATO müttefikleri ile ciddi bir krize yol açmış ve Türkiye'nin NATO içindeki rolü tartışmaya açılmıştır (Larrabee, 2003). Bu durum, Türkiye'nin NATO içinde stratejik önemini koruma çabalarını zorlaştırmış ve savunma sanayii alanında bağımsız politikalar geliştirme ihtiyacını artırmıştır (Gönlübol, 1996).

5.4. NATO'nun Orta Doğu Politikaları ve Türkiye'nin Konumu

Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde Orta Doğu'daki krizler ve bölgesel tehditler nedeniyle ittifak içinde farklı pozisyonlar almak zorunda kalmıştır. Irak ve Suriye'de yaşanan

güvenlik sorunları, NATO'nun bu bölgeye yönelik politikalarında Türkiye ile ittifak içindeki bazı ülkeler arasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur (Hale, 2000). Türkiye, NATO'nun Orta Doğu'daki rolünün daha aktif olmasını savunurken, bazı Avrupa ülkeleri bu bölgedeki askeri operasyonlara daha temkinli yaklaşmıştır (Smith, 2019). Özellikle 2010'lu yıllarda Türkiye'nin NATO'nun bölgesel güvenlik politikalarına dair beklentileri ile Batılı müttefiklerin politikaları arasında bazı gerilimler yaşanmıştır. Türkiye, Suriye'deki terör tehditlerine karşı NATO'dan daha fazla destek talep etmiş, ancak özellikle Almanya ve Fransa gibi ülkeler Türkiye'nin bölgesel taleplerine sınırlı ölçüde destek vermiştir (Erhan, 2009).

5.5. NATO İçindeki Karar Alma Mekanizmaları ve Türkiye'nin Rolü

Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde karar alma mekanizmalarında etkin rol oynamaya çalışmış, ancak zaman zaman diğer müttefikleriyle farklı görüşlere sahip olmuştur. NATO'nun yeni üyelerle genişlemesi, ittifak içindeki güç dengelerini değiştirmiş ve Türkiye'nin ittifak içindeki etkisini zaman zaman zayıflatmıştır (Ünal, 2012). Ayrıca, Türkiye'nin NATO misyonlarına yönelik katkıları zaman zaman müttefikler arasında tartışmalara yol açmış, özellikle Afganistan ve Libya gibi kriz bölgelerindeki operasyonlara dair Türkiye'nin duruşu bazı NATO ülkeleri tarafından eleştirilmiştir (Criss, 1997).

Türkiye'nin NATO Genişleme Sürecindeki Zorluklara Karşı Stratejisi Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde hem avantajlar hem de zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, NATO içindeki stratejik önemini koruyabilmek için askeri katkılarını artırmış, bölgesel güvenlik politikalarında aktif rol üstlenmiş ve savunma sanayii alanında bağımsız hareket etme çabalarını sürdürmüştür (Larrabee, 2003). Ancak, Türkiye'nin NATO içindeki bazı müttefikleriyle yaşadığı siyasi ve askeri anlaşmazlıklar, ittifak içindeki konumunu zaman zaman tartışmalı hale getirmiştir (Smith, 2019). Türkiye'nin NATO genişleme sürecinde karşılaştığı zorluklar, ittifak içindeki dengeler, savunma sanayii politikaları, bölgesel krizler ve müttefikler arası ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir. Türkiye, NATO içindeki etkinliğini korumak için genişleme süreçlerinde aktif bir diplomasi yürütmekte ve ittifak içindeki çıkarlarını savunmaya devam etmektedir (Erhan, 2009). Türkiye ve NATO'nun Gelecekteki Genişleme Politikaları NATO'nun genişleme süreci, Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenliğini sağlamaya yönelik bir strateji olarak değerlendirilmiş ve Türkiye bu süreçte önemli bir aktör olarak konumlanmıştır. Türkiye, NATO'nun genişleme sürecinde jeopolitik avantajlarını kullanarak ittifak içindeki rolünü güçlendirmiş, ancak zaman zaman ittifak içindeki bazı

lkelerle siyasi gerilimler yaşamıştır (Hale, 2000). Gelecekte Türkiye'nin NATO içindeki konumu, ittifakın yeni genişleme stratejilerine ve Türkiye'nin dış politika önceliklerine baēlı olarak şekillenecektir (Smith, 2019).

6. Sonuç

Günümüz güvenlik ortamında uluslararası g daēılımı, devletleri mikro düzeyde ve ittifakları makro düzeyde iş birliēine zorlamakta, böylece 'self-help' ilkesine dayalı dengeleyici bir rol üstlenmelerine neden olmaktadır. Bu g daēılımı, uluslararası aktörleri bireysel hareket etmekten alıkoyarken, çıkarları doērultusunda savunma, saldırı ve dengeleme stratejileri geliştirmeye yönlendirmektedir. Neoliberal yaklaşımla tanımlanabilecek bu dinamikler, aktörler arası g dengesi unsurlarını ön plana çıkarmaktadır. Bu kapsamda her ye devlet, baēlı olduēu ittifaktan g kazanma veya g katarak büyüme stratejisini benimsemektedir. NATO ittifakı, coērafi, siyasi ve psikolojik etki alanları göz önüne alındıēında, neoliberal bir yapı olarak tanımlanabilir. NATO ittifakı içinde Türkiye, diēer üyelerden davranış ve motivasyon yönleriyle farklılaşmaktadır. Türkiye, uluslararası güvenlik sorunlarını yalnızca neo-realist ve neoliberal paradigmalara göre ele almakla kalmayıp, sosyal, inşaacı ve insani güvenlik boyutlarıyla da deēerlendirmektedir. Kültür, kimlik, inanç ve fikirleri temel alan kapsamlı güvenlik yaklaşımıyla Türkiye, BM 2020 G Raporu'na göre dört milyona yakın mülteci ve göçmene ev sahipliēi yaparak uluslararası arenada ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin NATO'ya katılım süreci yalnızca dış politik gelişmelere baēlı olarak deēil, i politikadaki dönüşümlerle de şekillenmiştir. Sovyet tehdidi, Truman Doktrini ve Marshall Planı gibi dış etkenlerin yanı sıra, çok partili sisteme geçiş, Demokrat Parti'nin iktidara gelişi ve Kore Savaşı'na katılım gibi i gelişmeler, NATO yeliēine giden yolu aan kritik faktörler olmuştur. DP dönemi, Türkiye'nin NATO yeliēi açısından kritik bir süreç olmuş ve iç politikada önemli dönüşümlere neden olmuştur. NATO yeliēi, Türkiye'nin Batı ittifakına entegrasyonunu hızlandırmış, askeri, ekonomik ve siyasi yapılarında köklü deēiřimlere yol açmıştır. DP hükümeti, NATO yeliēini ulusal güvenlik ve ekonomik kalkınma açısından bir başarı olarak sunarken, muhalefet bu sürecin Türkiye'yi Batı'ya baēımlı hale getirdiēini savunmuştur. Bu süreç, Türkiye'de i siyasetin Batı ile ilişkiler baēlamında şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamış ve ilerleyen yıllarda Türkiye'nin i ve dış politikasına uzun vadeli etkiler bırakmıştır. Türkiye'nin NATO yeliēi sürecinde iç politik istikrarın saēlanması, askerî ve sivil bürokrasinin Batı yanlısı politikaları desteklemesi ve ordu içindeki reformlar

belirleyici olmuştur. NATO üyeliği, Türkiye’de iç politik dengenin korunmasına katkı sağlarken, aynı zamanda askerî ve bürokratik yapıların Batı ile daha entegre hale gelmesine yol açmıştır. Ancak, bu süreç muhalefet tarafından eleştirilmiş ve ilerleyen yıllarda iç politikada yeni kırılmalara yol açmıştır. NATO üyeliği sonrasında Türkiye, Batılı ekonomik modelleri benimseyerek serbest piyasa ekonomisine yönelmiş, ancak dış borçlanma ve ithalat bağımlılığı gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu süreç, Türkiye’nin uzun vadeli ekonomik politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamış ve iç politikadaki ekonomik yönelimleri şekillendirmiştir.

ABD’nin Türkiye’yi NATO’ya dâhil etme politikası, sadece Türkiye’nin savunma kapasitesini artırmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik kalkınma sürecini de doğrudan etkilemiştir. Ancak bu süreç, Türkiye’nin uzun vadeli bağımsızlık politikalarını sınırlayan bazı sonuçlar doğurmuş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye-ABD ilişkilerinde belirleyici bir faktör olmuştur (Hale, 2000). NATO üyeliği, Türkiye’nin askeri ve bürokratik yapılarının Batı ile uyumlu hale gelmesini sağlamış, Batılı ekonomik modellerin benimsenmesi, serbest piyasa ekonomisine geçişi hızlandırmıştır. Ancak bu süreç, beraberinde dış borçlanma ve ithalat bağımlılığı gibi zorluklar getirmiştir. Türkiye’nin NATO üyeliği, hem iç hem de dış politikada kalıcı etkiler bırakmış, Türkiye’nin Batı ile ilişkilerini ve iç politik dengelerini derinden etkilemiştir. Sonuç olarak, Türkiye’nin NATO üyeliği, yalnızca güvenlik stratejilerinin bir parçası değil, aynı zamanda iç politikadaki önemli dönüşümleri de tetikleyen bir dönemeç olmuştur. Bu üyelik, Türkiye’nin Batı ile entegrasyonunu sağlamış ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü güçlendirmiş olsa da, iç politikadaki ekonomik ve bağımsızlık arayışlarını şekillendiren uzun vadeli etkiler bırakmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (1993). *The Making of Modern Turkey [Modern Türkiye’nin Oluşumu]*. Routledge.
- Armaoğlu, Fahir (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 17. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Criss, N. B. (1997). Turkey’s Strategic Positioning: NATO, Russia, and the Middle East [Türkiye’nin stratejik konumu: NATO, Rusya ve Orta Doğu]. *Middle Eastern Studies*, 33(1), 125-139.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Deringil, S. (1999). *Turkish Foreign Policy During the Second World War: An “Active” Neutrality? [İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk Dış Politikası: “Aktif” Bir Tarafsızlık?]*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ereker, F. (2019). *Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü-NATO*, No.23. İstanbul: Güvenlik Yazıları.
- Ereker, F. (2019). *Soğuk Savaş Dönemi NATO Politikaları*. Ankara:Uluslararası Strateji Araştırmaları.
- Erhan, Ç. (2009). *Türk-Amerikan İlişkileri: 1947-2004*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gönlübol, M. (1996). *Olaylarla Türk dış politikası (1919-1995)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güçlü, Y. (2002). The Question of the Modernization of Turkey's Armed Forces Under NATO Auspices, 1950-1959 [1950-1959 Yılları Arasında NATO Kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Modernizasyonu Sorunu]. *Middle Eastern Studies*, 38(3), 83-107.
- Hale, W. (2000). *Turkish Foreign Policy, 1774-2000 [Türk Dış Politikası, 1774-2000]*. London: Frank Cass Publishers.
- Harris, G. S. (2006). Turkey and the Alliance in Transition: NATO and Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era [Geçiş Sürecindeki İttifak: Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Türk Dış Politikası]. *The Journal of Strategic Studies*, 29(5), 843-870.
- Kaplan, L. S. (2018). *NATO and the United States: The Enduring Alliance [NATO ve Amerika Birleşik Devletleri: Kalıcı İttifak]*. New York: Twayne Publishers.
- Karpat, K. H. (2001). *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State [İslam'ın Siyasallaşması: Geç Osmanlı Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Topluluk İnşası]*. Oxford: Oxford University Press.
- Keyder, Ç. (1987). *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development [Türkiye'de Devlet ve Sınıf: Kapitalist Gelişim Üzerine Bir Çalışma]*. London: Verso.
- Larrabee, F. S. (2003). *Turkey as a US Security Partner [ABD'nin Güvenlik Ortağı Olarak Türkiye]*. Santa Monica: RAND Corporation.
- MFA (2019). NATO Genel Bilgi Notu, 2023 <https://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi--notu.pdf>
- NATO (2008). The North Atlantic Treaty. 2023, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en
- NATO (2020a). Statement by the North Atlantic Council Concerning Malicious Cyber Activities. Erişim: 20 Haziran 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/Official_Texts_176136.htm?Selectedlocale=En
- NATO 2030. (2020). *NATO'nun Gelecek Stratejileri Raporu*. NATO Yayınları.

- Oral, S. (2004). *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Oran, B. (2010). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shea, J. (2016). What Can We Learn From the “Three Wise Men” Today?. Erişim: 20 Haziran 2023, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/12/05/what-can-we-learn-today-from-the-three-wise-men/index.html?utm>
- Shea, J. (2016). *Sovyetler ve Doğu Bloku Ekonomik Yapılanmaları*. Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Smith, M. (2019). NATO's Expansions and Security Dynamics in Eurasia [NATO'nun Genişlemesi ve Avrasya'daki Güvenlik Dinamikleri]. *European Security Journal*, 28(3), 211-229.
- Turan, İ. (1971). “*NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları*”. İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Uslu, N. (2003). *Turkish-American Relations: 200 Years of Divergence and Convergence [Türk-Amerikan İlişkileri: 200 Yıllık Ayrışma ve Yakınlaşma Süreci]*. Nova Publishers.
- Ünal, M. (2012). *NATO ve Türkiye: Güvenlik Politikalarında Dönüşüm Süreci*. USAK Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History [Türkiye: Modern Bir Tarih]*. I.B. Tauris.

Yazarların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.